

Wybrane procesy przeciwko mediom i dziennikarzom jako czynnik zagrażający wolności słowa

dr Jolanta Hajdasz, dyrektor CMWP SDP
prof. WSUS w Poznaniu, wykładowca AKSiM w Toruniu
Kraków, 22-23 maja 2024 r.

Co to jest SLAPP?

- **SLAPP** to skrót od angielskiego wyrażenia **Strategic Lawsuit Against Public Participation**, który w dosłownym tłumaczeniu oznacza „strategiczny proces sądowy przeciwko udziałowi w życiu publicznym”.
- To pojęcie coraz częściej używane w kontekście procesów wytaczanych dziennikarzom i ludziom związanym z mediami oraz tymi, którzy zajmują się sygnalizowaniem nieprawidłowości w życiu publicznym. Nie tylko w Polsce, ale w całej Europie i w USA.

SLAPP – definicja

- **SLAPP to specjalne działanie prawne polegające na akcji procesowej, której celem nie zawsze jest wygrana w sądzie, ale przede wszystkim stłumienie krytyki, uciszenie, a w skrajnych przypadkach zastraszenie dziennikarza oraz jednocześnie zniechęcenie go do podejmowania tematyki niewygodnej dla skarżącego.**
- Jest to działanie nakierowane na faktyczne ograniczenie praw obywatelskich w zakresie wolności słowa i w istocie służy tłumieniu krytyki prasowej, która stanowi niezbędny element społeczeństwa obywatelskiego, czy szerzej – demokratycznego państwa.
- Skutkuje to niszczeniem wolnej debaty i godzi w jeden z fundamentów porządku prawnego każdego współczesnego państwa, jakim jest wolność słowa.

EFEKT MROŻĄCY -

konsekwencja procesów typu SLAPP

- Konsekwencją stosowania SLAPP jest tzw. efekt mrozący (ang. chilling effect), który w komunikowaniu masowym oznacza zniechęcenie dziennikarza od poruszania trudnych, często kontrowersyjnych tematów z uwagi na grożące mu prawne, często bardzo dotkliwe konsekwencje.
- Kosztowne i długotrwałe procesy, jakie są kwalifikowane jako SLAPP, skutecznie odstrasza **nie tylko pozwanych, ale także innych dziennikarzy do wyrażania opinii czy zajmowania się tematami, których dotyczył proces.** Skutkuje to niszczeniem wolnej debaty i godzi w jeden z fundamentów porządku prawnego państw demokratycznych, jakim jest wolność słowa.
- W konsekwencji tzw. efekt mrozący jest nie do pogodzenia np. z aktywnością społeczną obywateli, którzy w interesie publicznym mają prawo żądać wyjaśnień, wyświełać kontrowersyjne sprawy, krytykować władzę i bronić w ten sposób państwa prawa (art. 2 Konstytucji RP).

EFEKT MROŻĄCY – konsekwencja procesów typu SLAPP

- Koniecznie trzeba przy tym podkreślić, iż SLAPP to działanie legalne, którego najczęściej dopuszczają się organy państwowe, samorządowe, biznes oraz osoby prywatne, wszyscy, którzy mają coś do ukrycia przed opinią publiczną.
- W Polsce, co niespotykane w innych krajach, dołączyły do tej grupy także medialni potentaci (RASP, TVN), którzy wytaczają procesy dziennikarzom, gdy publikują ocenne teksty i wpisy w mediach społecznościowych na temat tego wydawnictwa, czy stacji telewizyjnej, z którymi one się nie zgadzają. W tych wypadkach globalny koncern medialny wytacza w sądzie sprawę pojedynczemu dziennikarzowi żądając nierzadko ponad 100 tysięcy zł odszkodowania za naruszenie dóbr osobistych
- Pozwy typu SLAPP są niezwykle uciążliwe dla dziennikarzy i mediów, obciążają ich wysokimi kosztami obsługi prawnej, a w przypadku transgranicznych pozwów zmuszają do dalekich podróży.

EFEKT MROŻĄCY

- Symbolem i jednocześnie najtragiczniejszym przykładem nękania przez pozwy typu SLAPP w Europie jest Daphne Caruana Galizia, dziennikarka z Malty, która przez wiele lat pisała o korupcji w tamtejszym rządzie. Opisywane przez nią sprawy doprowadziły do przedterminowych wyborów na Maltcie w 2017 roku. Nim 16 października 2017 r. zginęła na skutek wybuchu bomby podłożonej w samochodzie, wytoczono jej 47 spraw typu SLAPP.

SLAPP - POLSKA - procesy karne

- W Polsce sprawy tego typu to najczęściej pozwy z art. 212 kodeksu karnego, o tzw. zniesławienie lub sprawy cywilne o naruszenie dóbr osobistych z żądaniem wysokiego, kilkudziesięciotysięcznego lub nawet wyższego odszkodowania.
- Art. 212. Kk mówi, iż *każdy, kto pomawia inną osobę, grupę osób, instytucję, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności i (w § 2) mówi, iż jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.*
- Jest to wyjątkowo kontrowersyjny przepis, gdyż oznacza, że za swoje publikacje dziennikarz może iść do więzienia lub stać się osobą skazaną w procesie karnym.

SLAPP – Polska

procesy cywilne

- Najczęściej stosowanymi przepisami kodeksu cywilnego są z kolei art. 23 i 24, które chronią „dobra osobiste”, co jest szeroką i nieokreśloną kategorią obejmującą ochronę wizerunku, godności i prywatności, która pozwala kwestionowanej stronie żądać nie tylko bardzo wysokich odszkodowań finansowych, ale także upokarzających dla dziennikarzy przeprosin.
- Na razie żaden kraj członkowski UE nie ma ustawodawstwa powstrzymującego SLAPP.
- **Tak naprawdę nie jest znany rzeczywisty zakres problemu SLAPP, bo pierwsze Raporty na ten temat pochodzą dopiero z marca 2022 i z sierpnia 2023 r. , nie obejmują one wszystkich krajów. Niestety w przypadku Polski należy stwierdzić, iż oba raporty nie są obiektywne .**

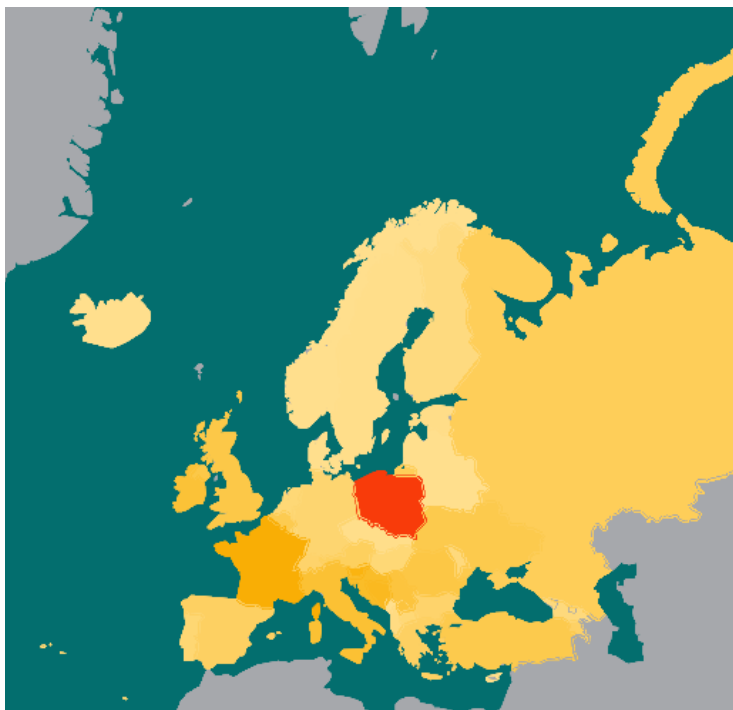
**CASE czyli
główne i na razie
jedyne źródło
danych
statystycznych w
Europie**

- **Koalicja Przeciwko SLAPP w Europie** to międzynarodowa koalicja o nazwie **CASE** zrzeszająca europejskie organizacje społeczne monitorujące pozwy nękające uczestników życia publicznego.
- Od 2019 r. organizacja ta stara się katalogować i analizować pozwy typu SLAPP w całej Europie.
- W marcu 2022 roku CASE opublikowało wyniki badań oparte na analizie ponad 500 spraw SLAPP zidentyfikowanych w 29 krajach europejskich.
- był to pierwszy tak obszerny i szczegółowy raport badający skalę i skutki nadużyć sądowych w Europie.

Najnowsza statystyka dane CASE

- W sierpniu 2023 roku Koalicja Przeciwko SLAPP w Europie opublikowała raport dotyczący przypadków SLAPP za 2023 r.
- Ta druga edycja Raportu obejmuje ponad 200 kolejnych nadużyć wniesionych po pierwszym raporcie i ma szerszy zasięg regionalny niż w pierwszej edycji. Raport obejmuje sytuację w 35 krajach, w tym po raz pierwszy w takich krajach jak Gruzja i Grecja .
- **GLÓWNY WNIOSEK RAPORTU – z roku na rok procesy typu SLAPP stanowią coraz bardziej niepokojące zagrożenie dla demokracji w całej Europie**
- **baza danych CASE wzrosła z 570 przypadków w 2022 r. do ponad 820 przypadków w 2023 r. Każdy opisany przypadek to osobny proces typu SLAPP.**
-

SLAPP POLSKA - co o nas piszą w Raporcie CASE z sierpnia 2023 ?

- *W ciągu ostatnich kilku lat w Polsce nastąpił gwałtowny upadek demokracji.*
- *Obawy obejmują zarówno pogarszającą się niezależność sądownictwa, jak i utrudnianie wolności i pluralizmu mediów.*
- *Gazeta Wyborcza – najczęściej atakowany portal medialny – ma obecnie około 75 pozwów.*
- *Choć one są zwykle odrzucane, nie można ignorować efektu mrożącego i ciężaru finansowego związanego z prowadzeniem spraw.*
- Źródło: <https://www.the-case.eu/slapps/>

Pierwsza europejska konferencja anty- SLAPP

20 października 2022 w Strasburgu

CMWP SDP – uczestniczyło zdalnie

- Sytuację w Polsce przedstawił Piotr Stasiński z Gazety Wyborczej. Wystąpił on w panelu dyskusyjnym, w którym omawiano konkretne przypadki typu SLAPP z ostatnich miesięcy (lat) oraz to, jak media radzą sobie z tymi sprawami.
- Dyskusję prowadził Matthew Caruana Galizia, syn zamordowanej dziennikarki z Malty, prezes Fundacji jej imienia.

Conseil de l'Europe, Avenue de l'Europe, 67000 Strasbourg, France

Thursday, 20 October 2022 from 09:00 to 18:00 (CEST)

Free Order

Order information

Order no. 431377725
August 2022 10:56

Ordered by Jolanta Hajdasz on 16

Name

Jolanta Hajdasz

43137772596950196139001

- Piotr Stasiński wyjątkowo krytycznie przedstawił sytuację w Polsce, omówił w swoim wystąpieniu jedynie sprawy dotyczące Gazety Wyborczej, które wg niego nie mają żadnego uzasadnienia, są tylko przejawem walki, jaką prowadzi Prawo i Sprawiedliwość z jego macierzystą gazetą.

W jego ocenie zdecydowana większość pozwów typu SLAPP w Polsce dotyczy jedynie Gazety, którą reprezentuje, a problemy te pojawiły się po 2015 r. Przez to, że wg niego sądy niższej instancji są nadal niezależne od rządzącej partii politycznej, **te pozwy są zwykle oddalane**, ale dla niego jest to jednak „efekt mrozący”.

Osoby uczestniczące w konferencji zdalnie nie miały możliwości zabrania głosu w dyskusji, ani zadawania pytań prelegentom.

**Centrum
Monitoringu
Wolności Prasy
SDP – misja i
realizacja**

- Zgodnie ze swoją misją CMWP SDP w latach 1996 – 2023 r. w swojej działalności skupiało się głównie na pomocy dziennikarzom, którzy mieli kłopoty natury prawnej oraz na publicznym zajmowaniu stanowisk w sprawach dotyczących funkcjonowania mediów.
- monitorujemy procesy sądowe dziennikarzy z całej Polski. Te, którymi się zajmujemy od 2017 r. diagnozujemy najczęściej jako SLAPP

Interwencje publiczne i pomoc prawna CMWP SDP dla dziennikarzy i mediów w latach 2018 - 2023

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Interwencje publiczne np. stanowiska i protesty	37	41	36	21	23	26
Procesy dziennikarzy typu SLAPP	11	23	13	26	22	21

JAK ROZPOZNAĆ PROCES TYPU SLAPP ?

- **SLAPP jest to pozew o nadużycie złożony w celu uciszenia krytycznych wypowiedzi.**

Cechy , które mogą dostarczyć wskazówek co do prawdziwego celu pozwu to m.in.

- Środki zaradcze są niezwykle agresywne lub nieproporcjonalne
- Powód angażuje się w manewry proceduralne mające na celu zwiększenie kosztów
- Powód wykorzystuje korzyść ekonomiczną, aby wyrzeć presję na pozwanego(-ych)
- Pozew skierowany jest do konkretnych osób, a nie tylko do organizacji, dla której pracują
- Argumenty, na których się opierają, są bezpodstawne pod względem prawnym i faktycznym
- Powód wykorzystuje proces sądowy do zastraszania i nękania zewnętrznych krytyków
- Pozew wydaje się być częścią szerszej kampanii mającej na celu znęcanie się, nękanie lub zastraszanie pozwanego

PRZYKŁAD SLAPP 1

red. JERZY
JACHOWICZ

- Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie 20 stycznia 2023 uznał prawomocnie red. Jerzego Jachowicza winnym rzekomego pomówienia prokuratora Dariusza Korneluka przez to, że w felietonie opublikowanym na kanale YouTube dla portalu wPolityce.pl 1 czerwca 2017 r. przedstawiając polityczny kontekst powstania organizacji prokuratorów „Lex Super Omnia” m.in. krytycznie ocenił niektóre działania w/w prokuratora w czasie, gdy pełnił on funkcję Prokuratora Apelacyjnego w Warszawie.
- Jerzy Jachowicz w swoim felietonie jedynie użył sformułowania, iż prokurator Dariusz Korneluk „preparował” wnioski o uchylenie immunitetu posłom Antoniemu Macierewiczowi i Mariuszowi Kamińskiemu, czym miał go narazić na utratę zaufania potrzebnego do wykonywania zawodu prokuratora. Za to dziennikarz został skazany karnie z art. 212 kk.
- Skazany dziennikarz miał zapłacić nawiązkę na cel charytatywny i ponieść koszty procesu (w sumie ok. 10 tysięcy zł) oraz przeprosić pozywającego
- Po wielu staraniach w grudniu 2023 r. został ulaskawiony przez Prezydenta Andrzeja Dudę. Proces trwał blisko 6 lat.

PRZYKŁAD SLAPP 2 red. Tomasz Sakiewicz

- Rekordzista - jeden z najczęściej pozywanych dziennikarzy, czy redaktorów naczelnych - sprawy przeciwko niemu wytoczył m.in. Donald Tusk, Tomasz Grodzki, Roman Giertych, Borys Budka, Zbigniew Boniek, Platforma Obywatelska, telewizja TVN ; są to zarówno karne sprawy z art. 212 kk , jak i pozwy cywilne o ochronę dóbr osobistych ;
- Przykładowo pozwy TVN dotyczą tego, iż w grudniu 2022 r. Tomasz Sakiewicz w TVP Info wypowiedział się na temat sposobów relacjonowania tematu katastrofy smoleńskiej w telewizji TVN, zarzucając temu nadawcy kłamstwa na ten temat. TVN żąda w związku z tą wypowiedzią m.in. wpłaty po 100 tys. zł od red. Sakiewicza, G. Wierchołowskiego i Samuela Pereiry z TVP INFO gdzie na żywo była emitowana audycja + przeprosiny + zwrot kosztów procesu + zabezpieczenie roszczeń w postaci nie podawania informacji iż *TVN kłamie; TVN podaje informacje, które chronią Putina; TVN ukrywa prawdę o katastrofie smoleńskiej; publikacje TVN są zmanipulowane* na okres 1 roku. Są to żądanie zabezpieczenia roszczeń oddalił .
- T. Grodzki pozwał T. Sakiewicza i T. Duklanowskiego zarówno z powództwa karnego , jak i cywilnego. Sam jest chroniony immunitetem już drugą kadencję.
- Procesy z art. 212 kk są utajnione , np. w/w procesów T. Sakiewicza z reguły nie można relacjonować na wniosek pozywających

PRZYKŁAD SLAPP 3

red. Samuel
Pereira

Samuel Pereira ✓ @SamPereira_ · 20h

Sędzia Agnieszka Modzelewska uznała dziś, że rzekomo obraziłem Ewę Wrzosek poniższym wpisem o mafii, dilerach i terrorystach - mimo że nie napisałem o niej, a nawet o niej nie pomyślałem. Czekam na uzasadnienie i będę apelował.

ps. Na uzasadnienie wyroku wyproszono media

Samuel Pereira ✓ @Sa... · 23 gru 21 :

Jeśli przestępcy kreują się na ofiary operacyjnych działań państwa polskiego, to jak mają się czuć wszyscy ci ludzie, których oni skrzywdzili? Pomyślcie o tym.

274 189 900

5.10.23 Sąd Rejonowy w Warszawie uznał dziennikarza za winnego rzekomego zniesławienia prokurator E. Wrzosek poprzez wpis na platformie X i skazał go z art. 212 kk. Dziennikarz w swoich wypowiedziach nie wymienił nawet nazwiska Prokurator, ani żadnych cech, które pozwalałyby przyjąć, że komentarze odnoszą się do jej osoby.

2 lata toczył się proces jaki red. S. Pereira wytoczył R. Giertych – żądając roku więzienia i 200 tys. zł odszkodowania, ostatecznie sąd proces umorzył w 2022 r.

PRZYKŁAD SLAPP 4

o. Tadeusz Rydzyk
o. Jan Król

Lidia Kochanowicz - Mank

- 6 lat trwał proces z powództwa organizacji Watchdog Polska przeciwko Fundacji Lux Veritatis, którą Watchdog pozwał o nieudzielenie informacji publicznej - chodziło o szczegółowe informacje na temat finansów z lat 2008 -2016 . Na ławie oskarżonych zasiadał cały Zarząd Lux Veritatis, była to sprawa karna
- Dopiero sąd II instancji we wrześniu 2022 r. orzekł, że organizacja społeczna nie może być pokrzywdzoną, gdyż brak informacji nie może jej skrzywdzić. Może być tylko szkodliwy dla dobra publicznego. A skoro nie może być poszkodowanym, to nie może być tzw. subsydiarnym oskarżycielem. Skazano jednak na grzywnę dyr. Lidie Kochanowicz
- Watchdog domagał się dla każdego z oskarżonych po 1 roku więzienia i przez 15 lat zakazu zajmowania stanowisk w podmiotach korzystających ze środków publicznych.

**PRZYKŁAD
SLAPP 5
Leszek Sosnowski
prof. Wojciech
Roszkowski**

- Sprawy toczą się w Krakowie i Warszawie, jest ich już co najmniej pięć. Pozwy składają osoby prywatne, są to rodziny dzieci poczętych metodą *in vitro*.
- Sprawa dotyczy błędnej interpretacji fragmentu podręcznika „Historia i teraźniejszość” autorstwa prof. Wojciecha Roszkowskiego. Uważają oni, że podręcznik krytykuje metodę zapłodnienia „*in vitro*”, podczas gdy słowa o „*in vitro*” nie padają w treści tej publikacji.
- Mamy w tym przypadku do czynienia z kilkoma powiązаныmi technikami manipulacyjnymi, których ostatecznym celem jest stygmatyzacja wydawnictwa i autora oraz doprowadzenie do ich „zakneblowania” przy pomocy maszyny sądowej. Skutkiem tych działań ma być efekt mrozący tzn. sytuacja, w której autorzy podręczników będą obawiali się krytykowania czy też bezpośredniego oceniania takich zjawisk społecznych, jak np. procedura *in vitro*. Jest to tym bardziej niebezpieczne, że prowadzi do nieformalnej, ale bardzo silnej cenzury i autocenzury.

PRZYKŁAD
SLAPP 6
red. Rafał
Ziemkiewicz

- W styczniu 2023 r. na platformie X red. Rafał Ziemkiewicz komentował działalność działacza społecznego Barta Staszewskiego, który znany jest m.in. z tego, iż próbował przekonać opinię publiczną (m.in. w Parlamencie Europejskim) do tego, iż w Polsce „w niektórych miejscowościach istnieją specjalne strefy wykluczające osoby LGBT” poprzez publikację zdjęć zrobionych przez siebie znaków drogowych z takim napisem, a nie istniejących w rzeczywistości. W tym kontekście red. Rafał Ziemkiewicz komentował inny wpis aktywisty nazywając go „łachmytą”, który, „bierze pieniądze z zagranicy za fabrykowanie oszczerstw i potwarzy na Ojczyznę”
- za tę wypowiedź na platformie X sąd skazał dziennikarza na 4 miesiące ograniczenia wolności, publikację wyroku w Internecie, 5.000 zł grzywny na cel społeczny i zwrot kosztów procesu. Wyrok jest nieprawomocny.

PRZYKŁAD SLAPP 7 red. Sebastian Moryń

Red. Sebastian Moryń, byłego zastępcę redaktora naczelnego TV Republika za publikację artykułu „Obrońcy SB-ków Obywatele RP blokują wjazd do Ministerstwa Sprawiedliwości” w 2019 r. został w kwietniu b.r. prawomocnie skazany za zniesławienie 19 członków Ruchu Obywatele RP. Zgodnie z wyrokiem Sądu II instancji redaktor Sebastian Moryń ma zapłacić ponad 60 tysięcy złotych z tytułu orzeczonych grzywien, nawiązek i kosztów procesu, mimo iż żadna ze skarżących go osób nie została imiennie wymieniona w artykule, a jego treść była relacją z publicznego wydarzenia, jakim była pikietą zorganizowana przed Ministerstwem Sprawiedliwości.

PODSUMOWANIE

- Na podstawie działalności CMWP SDP z lat 2018 -2023 można stwierdzić, że procesy typu SLAPP występują coraz częściej w Polsce i procedowane są latami przede wszystkim przeciwko dziennikarzom i mediom prawicowym.
- Pozwy przeciwko mediom liberalnym, mainstreamowym są oddalane o wiele częściej, co stwierdza nawet międzynarodowa Koalicja Przeciwko SLAPP w Europie .
- Wywierać to może „efekt mrozący” przede wszystkim na dziennikarzy i media prawicowe

WNIOSKI

- SLAPP i w jego konsekwencji „efekt mrozący” to zjawiska obecne w Polsce powszechnie
- procesy karne typu SLAPP są utajniane, nie można ich nawet relacjonować. Opinia publiczna praktycznie o nich nie wie
- Procesy cywilne – mają absurdalnie wysokie żądania finansowych odszkodowań – po 100, a nawet 200 tysięcy zł. Są absurdalnie wysokie w stosunku do zarobków większości dziennikarzy
- **SLAPP to bardzo groźne i mało zdiagnozowane zjawisko po tzw. prawej stronie mediów i sceny politycznej.**

DZIEKUJĘ ZA UWAGĘ

Źródła:

- <https://cmwp.sdp.pl/>
- <https://www.the-case.eu/slapps/>
- <https://europeanjournalists.org/blog/2023/08/23/slapps-increasingly-threaten-democracy-in-europe-new-case-report/>
- https://multimedia.europarl.europa.eu/pl/video/european-anti-slapp-conferenceopening-remarks-by-roberta-metsola-ep-president-by-vera-jourova-vice-president-of-the-european-commission-in-charge-of-values-and-transparency-and-by-marija-pejcinovic-buric-secretary-general-the-council-of-europe_I232083